

# OVERBODIGE ZORGEN

## Principes en details in de spelling

**Bob van Tiel en Anneke Neijt betogen in *Levende Talen Magazine* 2008/7 dat onze spelling is losgeslagen van het anker van de onderliggende principes en daardoor een opzoekspelletje is geworden. De principes zijn echter allerminst losgelaten en om perfect te spellen heb je altijd al een en ander moeten opzoeken. De huidige spelling wijkt daarin niet wezenlijk af van zijn voorgangers.**

In *Levende Talen Magazine* 2008/7 beweren Bob van Tiel en Anneke Neijt (TN) een aantal dingen die op gespannen voet staan met de werkelijkheid. De spelling zou zijn losgeraakt van de principes, vrijwel alleen nog maar gaan over details en daarom een opzoekspelletje zijn geworden. Bovendien zijn de regels vaak inconsequent toegepast. Zij stellen voor op een aantal terreinen meer keuzevrijheid in te bouwen.

Hun opvatting over die keuzevrijheid is een mening waar ik wel een eindje in kan meegaan. Dat de regels af en toe inconsequent worden toegepast (*Eskimo* naast *indiaan*) is helaas maar al te waar. Maar dat de principes zijn losgelaten en dat onze spelling een opzoekspelletje is geworden (wat impliceert dat dat vroeger niet het geval was) is volstrekt onjuist.

### De rol van de principes

De principes van onze spelling, die verwoord en beargumenteerd zijn door Te Winkel (1865), worden in de spelling-2005 nog altijd toegepast. We schrijven nog steeds *huis* (en niet *huus* of *hoes*), omdat deze schrijfwijze correspondeert met de Regel van de beschaafde uitspraak (het fonologische principe). We schrijven nog altijd *paard* (en niet *paart*) omdat deze schrijfwijze correspondeert met de Regel van de gelijkvormigheid (vergelijk: *paarden*), en *hij wordt* (in plaats van *hij word*) vanwege de Regel van de analogie (vergelijk: *hij speelt*) (samen het morfologisch principe). Ten slotte is het *gauw* naast *goud* vanwege de Regel van de afleiding (het etymologische principe). Een heel enkele keer vindt er wel eens tussen de toepassing van de principes een kleine verschuiving plaats. De *Woordenlijst* (1954) kende nog het diminutief *dineetje* (fonologisch), waar de *Woordenlijst* (2005) gekozen heeft voor *dinertje* (morfologisch). Maar die enkele onderlinge verschuivingen doen niets af aan het feit dat dezelfde vier principes nog altijd onze spelling regeren.

TN stellen dat ook de aandacht die de inleidingen van de verschillende *Woordenlijsten* besteden aan de principes dramatisch afneemt en dat daaruit blijkt dat de principes kennelijk minder belangrijk gevonden worden dan de details. In grafiek 1 geven ze daarvan een overzicht. Voor de duidelijkheid zal ik mij beperken tot de *Woordenlijst* (1954)

en de *Woordenlijst* (2005). In 1954 werd volgens TN 17% van de inleidende tekst besteed aan de principes en in 2005 nog maar 2%. Een dramatische daling. Nu kan het belang van dergelijke getallen niet erg groot zijn, als we beseffen dat in 1954 dus ook al 83% van de inleiding besteed werd aan betrekkelijke details. TN leiden daar terecht niet uit af dat men details ook toen al belangrijker vond dan principes. De uitleg van principes vergt nu eenmaal vaak minder ruimte dan het overzicht van allerlei bijzonderheden en uitzonderingen. Dat betekent natuurlijk niet dat die laatste groep belangrijker is dan de eerste.

Maar goed, van 17% naar 2% is toch wel erg opvallend. TN komen aan die getallen door hoofdstuk 2, 'Beginselen van de Nederlandse spelling' van de *Woordenlijst* (1954) (11 pagina's op een totaal van 62 pagina's) te vergelijken met hoofdstuk 1, ook 'Beginselen van de Nederlandse spelling' van de *Woordenlijst* (2005) (2 pagina's op een totaal van 102 pagina's). Op het eerste gezicht niet onredelijk. Maar als je wat nauwkeuriger kijkt, zie je dat die hoofdstukken ondanks hun identieke titel een nogal verschillende lading dekken. In de *Woordenlijst* (1954) gaat alleen paragraaf 2 van hoofdstuk 2 over de principes. Die paragraaf telt slechts 2,5 pagina's! Het dramatische verschil met 2005 is nu verdwenen. De rest van dat hoofdstuk gaat grotendeels over de toepassing van de algemene regels (met name paragraaf

3): 6 pagina's. In de Woordenlijst (2005) worden de toepassingen behandeld in de hoofdstukken 2 en 3. In totaal beslaan die 10,5 pagina. Het totaal van regels plus toepassing is in 1954 dus 8,5 en in 2005 12,5 pagina. Zelfs iets meer in absolute cijfers, maar geen aanleiding om daar verregaande conclusies aan te verbinden.

Kortom, noch in de beregeling zelf, noch in de uitleg daarvan, is er sprake van een achteruitgang van de rol die de principes spelen.

### De spelling als opzoekspelletje

Volgens TN is onze spelling een opzoekspelletje geworden. De crux zit hier in het woord 'geworden', dat suggereert dat voor 2005 het opzoeken geen of een geringe rol speelde. Dat dat niet het geval is, blijkt al uit tabel 1 van TN, waarin zij een aantal willekeurig aandoende duo's laten zien die echter gedeeltelijk ook reeds voor 2005 bestonden (zoals *reünie* naast *museum*). Als we ons de foutenscores van de afleveringen van het Groot Dictee van de Nederlandse Taal van voor 2005 in herinnering roepen, is het duidelijk dat er ook toen voor veel mensen heel wat viel op te zoeken (*carrousel*, *galopperen*, *recensie*, *stationair*, om eens een greep te doen), anders is het niet te verklaren dat tal van academici die beroepshalve veel met geschreven taal te maken hebben, foutenscores hadden van vaak boven de 30.

Voor 1995 moest je ook nog opzoeken dat je *beestenstal* moest schrijven met een *n*, maar *koeiestal* zonder *n*, terwijl de *koeiendief* die zo'n koe uit die stal meenam, weer wel een *n* had. En voor 1947 moest je van alle de-woorden weten of ze mannelijk of vrouwelijk waren om de naamvallen van de lidwoorden en adjectiva correct te schrij-

ven. Dat betekende dus opzoeken!

Is er dan in 2005 in dit opzicht geen enkele verslechtering opgetreden? In zekere zin wel. Men heeft ernaar gestreefd de zogenaamde grijze zone, terreinen van de spelling waarvoor nog geen expliciete regels bestonden, zoals diminutiva van Franse leenwoorden, wel expliciet te beregelen. Tegen die regels zijn nu fouten te maken die vroeger nog niet met zekerheid als fout aangemerkt konden worden. We moeten ons wel realiseren dat het daar vaak om peanuts gaat: *detailtje*, *doucheje*, *moleculetje* en dergelijke. Hoe vaak gebruikt men dergelijke woorden in geschreven taal?

Tot slot een opmerking over de praktijk van de moderne speller. TN doen alsof er geen computers en spellingscorrectieprogramma's bestaan. Die zorgen er echter voor dat de speller zelden achter zijn pc vandaan zal moeten komen om een Woordenlijst te raadplegen. Dus met dat opzoeken valt het wel mee. En nadenken over de spelling, dat moet je eigenlijk vooral bij de werkwoordsvormen. Daar gaat dan ook vaak wat mis, zelfs bij studenten Nederlands. Maar daarover spreken TN niet, terwijl daar de zorg zou moeten beginnen. ■

#### Gerard Verhoeven

Gerard Verhoeven is gepromoveerd op een proefschrift over het spellingvraagstuk. Hij is als adviseur en trainer op het gebied van taal en communicatie gevestigd in Den Haag.

#### LITERATUUR

- Tiel, B. van, & Neijt, A. (2008). Zorg voor een leerbare spelling. *Levende Talen Magazine*, 95(7), 7-11.
- Winkel, L.A. te. (1865). *De grondbeginselen der Nederlandsche spelling* (2e druk). Leiden: D. Noothoven van Goor.
- Woordenlijst Nederlandse taal. (2005). Tiel / Den Haag: Lannoo / Sdu.
- Woordenlijst van de Nederlandse taal. (1954). 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.

## In memoriam Wim Mulder

Wim Mulder was al in 1973 lid van de didactiekcommissie Frans en hij werkte vanaf die tijd tot 1989 als vakdidacticus, eerst in Utrecht en later in Nijmegen. Vanaf 1996 was hij medeauteur van de leergang *Code:Génial*, een methode die inging tegen de heersende grammaticavertaalaanpak van die tijd. Hij was ervan overtuigd dat met zijn methode leerlingen beter leerden communiceren. Veel van die vooruitgang ging weer verloren, toen de overheid het aantal uren Frans terugschroefde in de onderbouw en het beoogde niveau niet meer gehaald kon worden. Dat was hem een doorn in het oog.

Wim was een man van principes. Gelauwerd met de versierselen van ridder in de Franse orde van de 'Palmes Académiques' stuurde hij zijn orde zonder pardon terug naar de ambassade ten tijde van de atoombroeven op Mururoa.

Hoewel al jaren met pensioen, was Wim nog steeds actief voor het vak. Ik heb samen met hem in opdracht van de SLO onder andere gewerkt aan leerlijnen grammatica Frans en aan de ontwikkeling van allerlei webquests. Op zijn zeventigste stond hij bij Slash 21 nog voor een groep met 50 derdeklassers om deze manier van werken in de praktijk te brengen. Zijn bevlogenheid om voor leerlingen iets te maken dat hen motiveren zou, was immens. Wij zochten daarvoor zo veel mogelijk naar authentieke taken om aan te sluiten bij de belevingswereld van leerlingen. Wim verdiepte zich daarvoor zelfs heel recent nog in ICT en de wereld van de interactieve games.

Het vak Frans heeft een gedreven didacticus verloren, ik heb een vriend verloren. ■

Jos Canton